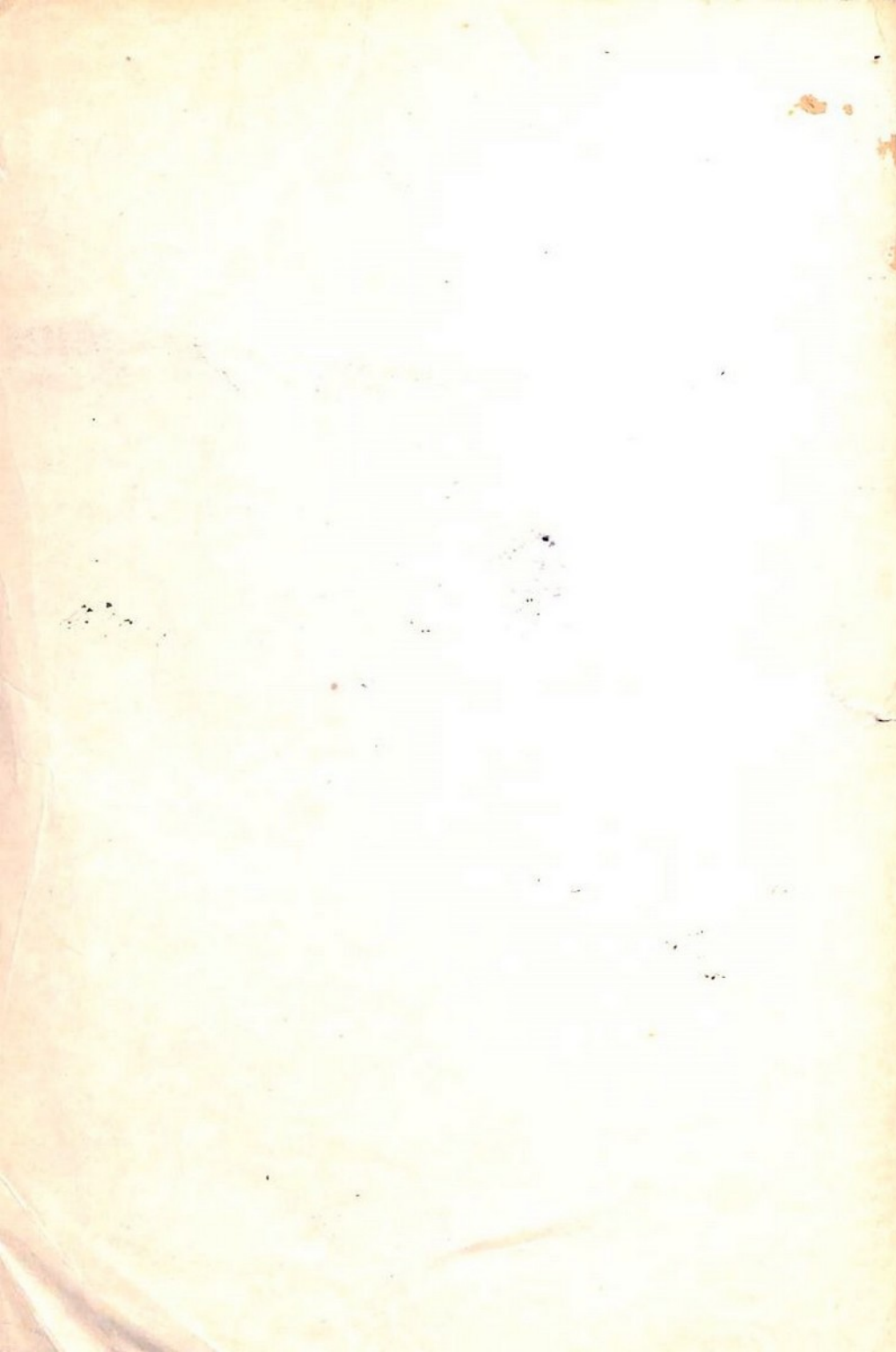

Ն.Կ. ԼԵՐԵԴԵՎ

ԱՐԽԱՆԳԵԼՍԿԻ ՌՈՒԲԻՆԶՈՆՆԵՐԸ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ 1937 ՅԵՐԵՎԱՆ

A P.M.
3-747a

882-93

✓

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ն. Կ. ԼԵՅԵԴԵՎ

**ԱՐԽԱՆԳԵԼՍԿԻ
ՌՈՒԲԻՆԶՈՆՆԵՐԸ**

ՊԱՏԱՂԱԾԻ

ՉՈՐՍ ՅԵԶՐԱԲՆԱԿՆԵՐԻ ԱՐԿԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ
ՀՅՈՒՄԻՍԱՑԻՆ ԲԵՎԵՌԱՑԻՆ ԽՈՎԻ
ԱՆԲՆԱԿ ԿԳՉՈՒՄ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԾՑԵՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1937

35616
A II
01220

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ո՞վ էր Ռոբինզոնը	62
Բեվեռային ծովը	5
Ինչո՞վ են հարուստ բեվեռային յերկրները	5
Նավաբեկյալները	10
Մենակ՝ սառցե անապատում	19
Յերկրորդ ամեռումը	22
Փրկությունը սառցի գերությունից	28
	31

Թարգմանիչ՝ Հ. Լևոնյան

Սրբազրիչ՝ Ս. Շահբազյան

Տեխ. խմբադիր՝ Ի. Վարդանյան

Գլավլիտի լիազոր Կ— 4621, Պատվեր 862

Հրատ. 4137. Տիրաժ 4000. Թուղթ

Յերեվան, Պետհրատի տպարան, Լենինի, 65

Ո՞Վ ԵՐ ՌՈՒԲԻՆԶՈՆՆԸ

Ռոբինզոնն են կոչում ամեն մարդու, ով ընկնում է մի վորեն անբնակ տեղ և ապրում այնտեղ բոլորովին մենակ: Այս անունը գալիս է մի անգլիացի նավաստուց՝ Ռոբինզոն Կրուզոյից, վորի պատմությունը հնարել ու նկարագրել է մի անգլիացի գրող սրանից յերկու հարյուր տարի առաջ:

Ռոբինզոն Կրուզոն նավի խորտակումից հետո ընկավ մենակ մի անբնակ կղզի: Իր քաջության և հնարագիտության շնորհիվ նա չմեռավ, այլ կղզում ապրեց շատ տարիներ և սովորեց ինքն անել կյանքի համար անհրաժեշտ դանադան բաներ:

Մեր գրքույկում մենք պատմում ենք վոչ թե Ռոբինզոնի հնարովի պատմությունը, այլ ճշգրիտ յեղելություն Արխանգելսկի չորս արհեստագործ յեղբարնակների մասին: Նրանք ընկան մի ամալի սառցա կղզի և այնտեղ ամբողջ վեց տարի ապրեցին բոլորովին մենակ:

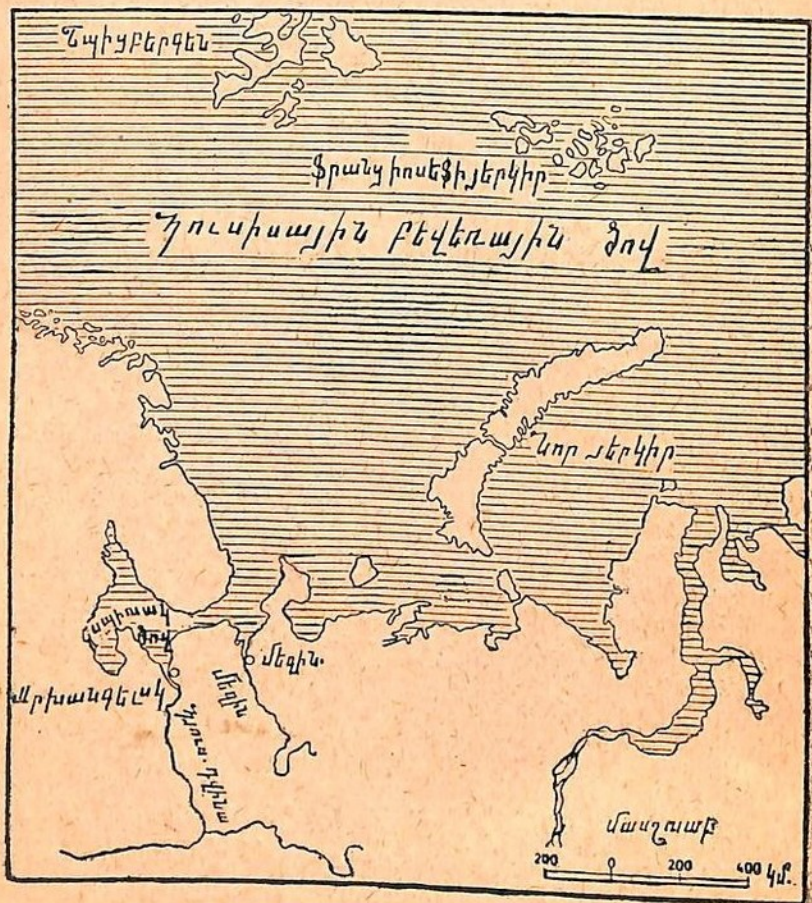
ԲԵՎԵՌԱՅԻՆ ԾՈՒՂԸ

1743 թվի հունիսին Արխանգելսկի նահանգի Մեզեն քաղաքից Սպիտակ ծովը դուրս յեկավ մի վոչ-մեծ առադաստանավակ:

Նավակում կային տասնչորս արհեստագործ յեղբարնակներ: Նավակը ղեկավարում էր մոտ հիսուն

տարեկան մի մարդ, ավազ լոցման Ալեքսեյ Նիմկովը, մնացածներն ավելի յերիտասարդ էյին, բայց բոլորն էլ ծով տեսած մարդիկ:

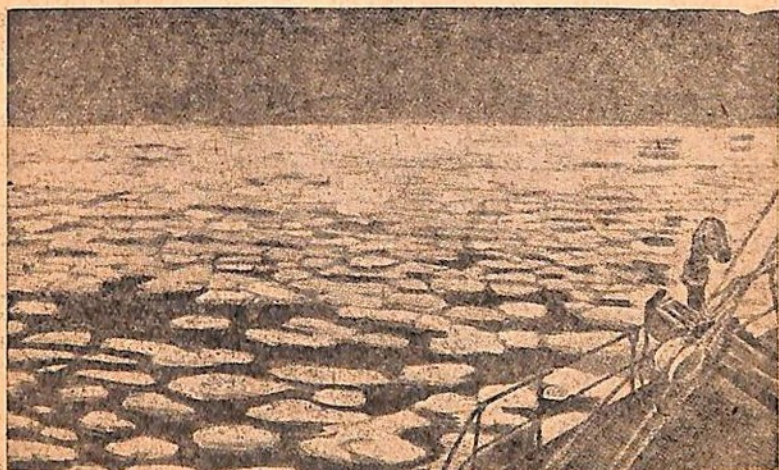
Հյուսիսում մարդուն վոչ թե հողը, այլ ծովն է կերակրում: Ծովի ափերին ապրող մարդիկ — յեղբարնակները — զբաղվում են ծովային արհեստներով և ձկնորսությամբ:

Բևեռային ծովի քարտեզը

Դեռևս հինգ հարյուր տարի սրանից առաջ ոռւս առաջին գաղթականները Սպիտակ ծովի ափին սկսեցին այդ արհեստները, և այդ ժամանակից նրանց թոռներն ու թոռների թոռները կերակրվում են ծովային վորսորդութեամբ: Հողը հյուսիսում վատ և հաց տալիս: Ամառը լինում և կարճ և ցուրտ: Առանց ծովային արհեստի՝ մարդու համար դժվար կլինի ապրուստը հյուսիսային յերկրում:

Խիմկովին ու ընկերները դնում էյին ծովային արհեստի: Մի քանի օրից նրանց նավակը Սպիտակ ծովից դուրս յեկավ դեպի Բեվեռային կամ սառուցյալ ծովի յայն տարածութիւնը:

Բևեռային ծով

Այս ծովը նրա համար և Սառուցյալ կոչվում, վոր նրա յերեսին տարին ամբողջ, ձմռանն ու ամռանը, լողում են մեծ սառցակտորներ և սառցասարեր:

Սառուցյալ ցուրտ ծովը ձգվել և ալեւի քան չորս

հազար կիլոմետր յերկարությամբ և գրեթե նույնքան կիլոմետր լայնությամբ:

Այս ծովում շատ կան կղզիներ և ցամաքներ: Այդ կղզիները ծածկված են հավերժական ձյուն ու սառույցով: Այդտեղ տարեկան ամբողջ ինն ամիս իշխում է կատաղի ձմեռն իր դաժան սառնամանիքներով: Հոկտեմբերից մինչև փետրվար արևն այդտեղ գրեթե յերբեք չի յերեվում յերկնակամարի վրա: Այդ ամբողջ ժամանակամիջոցում հյուսիսում համատարած գիշեր է լինում: Գիշերվա խավարում մոլեգնում են ուժեղ բուքերը: Սառնամանիքը հասնում է հիսուն սատիճանի:

Բայց ամռանն ել հեռավոր հյուսիսում շատ բանով լավ չի, քան ձմռանը: Արևը թեպետ և հունիս և հուլիս ամիսներին գիշեր-ցերեկ յերկնակամարի վրայն է, բայց շատ ցածր է բարձրանում: Նրա շեղ ճառագայթները վատ են տաքացնում հողը և չեն կարող հալեցնել սառույցի ու ձյան ահագին շերտերը:

Ամռանը Բեվեռային ծովի կղզիներում հինգ-վեց սատիճանից ավելի տաքություն չի լինում, դրա համար ել այդտեղ գրեթե վոչինչ չի աճում: Միայն արևկող տեղերում է ձյունը դնում, և հողը մերկանում ու հալչում է, բայց կես մետրից վոչ ավելի: Այդպիսի տեղերում աճում են մոխրագույն մամուռը և կարճ, կոպիտ, վտիտ խոտը:

Այդ ամբողջ ընդարձակ մարզը, ուր գտնվում է հյուսիսային սառը ծովը, և այնտեղի բոլոր հողերն ու կղզիները կոչվում են հյուսիսային բեվեռային մարզ: Այդ մարզն այդպես է կոչվում, վորովհետև այդ մասումն է գտնվում յերկրագնդի հյուսիսային բեվեռը:

Ամենամեծ կղզիները Հյուսիսային Բեվեռային ծովի այն մասում, վորն ավելի մոտիկ է մեզ, Նոր Յերկիր կրկնակ կղզին է և Շպիցբերգեն, կամ, հին անունով, Գրումանա կղզիները:

Նոր Յերկիրը հեռու յե գտնվում Արևմանդեյակից: Արևմանդեյակից մինչև Նոր Յերկիրը ծովով հազար կիլոմետրից ավելի յե: Իսկ Շալիցբերգեն կղզիները դրանվում են Նոր Յերկիրից դեպի արևմուտք, մեր Մուրմանսկի ավտուսքի դեմ:

Նոր Յերկրի յերկարությունը դրեթե հազար կիլոմետր ե, իսկ լայնությունը մի քանի տեղերում յերեսուն, մի քանի տեղերում ել մոտ հարյուր կիլոմետր: Նա պատված ե բարձր ապառաժ-սարերով:

Յեթե նավարկելու լինենք Նոր Յերկրի ամերիկ յերկայնքով, ապա կարող ենք տեսնել, թե ի՛նչպես լեռները գնալով ավելի ու ավելի յեն բարձրանում: Բոլոր լեռները ծածկված են ձյունով ու սառույցով: Շատ հաճախ թանձր մառախուղը պարուրում ե լեռնագագաթները, և դրանից լեռներն ավելի բարձր են թվում:

Թեև ձմռանը Նոր Յերկրում ավելի ցուրտ չե, քան Սիբիրի շատ տեղերում, բայց և այնպես այնտեղ ծառեր չեն աճում. ամառն այնտեղ ընդամենը տասը շաբաթ ե տևում և տաքությունը յերեք հինգ-յոթ աստիճանից ավելի չի լինում:

Միայն մի քանի տեղում, ուր առանձնապես ուժեղ ե տաքացնում արևը, մամուռ ու վտիա խոտ ե աճում, և տեղ-տեղ յերեվում են սողացող ուռենու և տարածուն կեչու խղճուկ թփիկները: Բայց Նոր Յերկրի ուռենիներն ու կեչիներն ամենեվին նման չեն մերիններին: Դրանք մինչև անգամ թփուտներ չեն, այլ մի քանի սանտիմետր բարձրություն ունեցող մանրիկ, սողացող թփիկներ: Բեյկոային ուռենին մի քիչ հիշեցնում ե հասարակ վտիա թփիկը: Այնուամենայնիվ այդ մանրիկ ուռենին դարնանը փշիկներ ե արձակում և ծաղկում:

Ամենից տաք և քամուց փակված տեղերում Նոր Յերկրում աճում ե ճախնամորին և իր հյուսված ձյուղիկներն ե արձակում աղվեսախաղողը:

Բայց կարճատև ամառը չի կարողանում հալեցնել ամբողջ ձյունը Նոր Յերկրում, և արդեն իսկ ոգոստոսին այնտեղ սկսվում են սառնամանիքները, իսկ սեպտեմբերին ձմեռ է լինում:

Բուսականությամբ ե՛լ ավելի աղքատ ու տխուր են մյուս կղզիները Բեվեռային ծովում — Ծպիցբերգենը: Ծպիցբերգենն ամբողջապես ծածկված է սրածայր լեռներով, վորի համար ել ստացել է իր անունը: Ծպիցբերգեն նշանակում է «սրածայր լեռներ»:

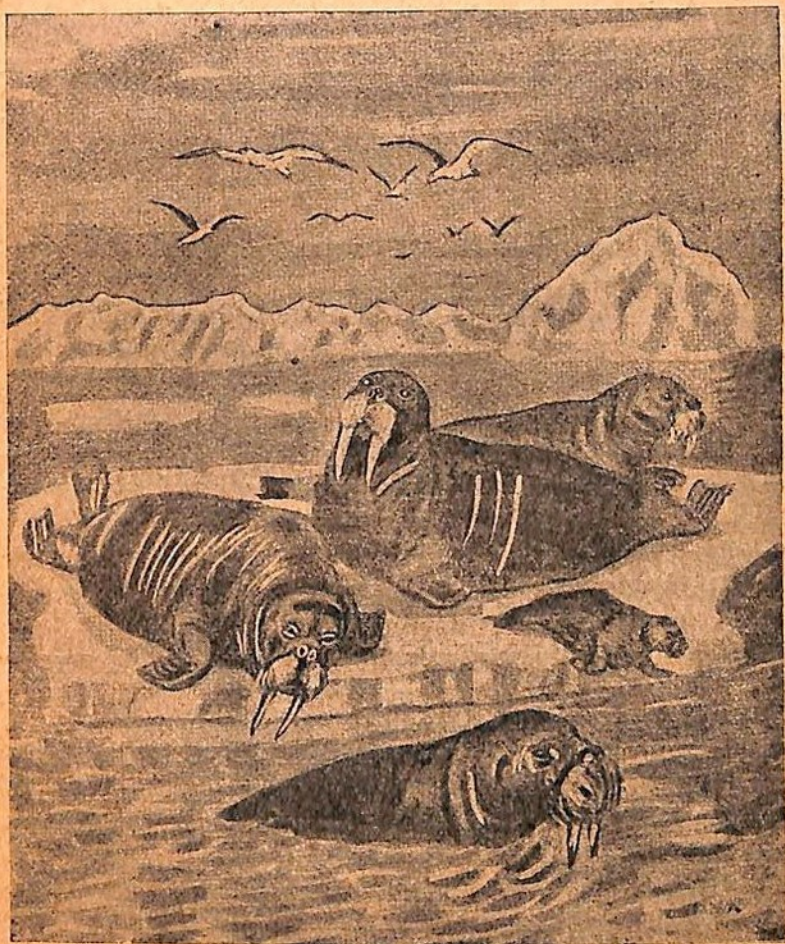
Ծպիցբերգեն կամ Գրումանտ կղզիները գտնվում են Նոր Յերկրից դեպի արևմուտք, մոտ հազար կիլոմետր հեռավորության վրա: Ծպիցբերգենը և նրա հանրեվան կղզիները ծովազնացները հաճախ կոչում են «սոսկալի» յերկիր: Չմեռն այստեղ ինն ամիս է տեփում, իսկ տարեկան յերեք ամիս արևը վոչ մի անգամ չի բարձրանում յերկնքի վրա: Մթության և ցրտի մեջ հաճախ մոլեգնում են մրրիկները և ձյունախառն բուքերը:

Այստեղ քիչ են հանդիպում նույնիսկ այն խղճուկ ու վախա բույսերը, վոր մենք գտնում ենք Նոր Յերկրում: Միայն մուգ շագանակագույն մամուռն է մի քանի տեղում պատում ապառաժ ժայռերը, վորոնք ամռանն ազատվում են ձյունից: Ամայի ու վայրենի յեն Ծպիցբերգենի ափերը նույնիսկ ամառները:

ԻՆՉՈ՞Վ ԵՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ԲԵՎԵՌԱՅԻՆ ՅԵՐԿՐՆԵՐԸ

Բեվեռային յերկրներն ամենից անբարեբեր յերկրներն են յերկրագնդի յերեսին: Բայց դրա վոխարեն Բեվեռային ծովում շատ կան վոչ միայն գանազան ձկներ, այլև թանկարժեք ծովազազաններ — կետեր, ծովացուլեր, ծովաչներ և ուրիշ կենդանիներ:

Բեվեռային ծովում ամենից ավելի հաճախ հանդիպում են ծովացուլեր: Ծովացուլերը մեծ կենդանի-

Ծովացույկեր սառցակտորի վրա

ներ են յերեք-չոքս մետը յերկարությամբ, յերբեմն
ե՛լ ավելի: Նրանք յերկար և հաստ ժանիքներ ունեն:
Ծովացուլի ժանիքի վոսկրից զանազան բաներ են շի-
նում: Ծովացուլերը զնահատում են նաև իրենց ճար-
պի և հաստ կաշվի համար:

Ծովացուլերից բացի, Բեվեռային ծովում կան
նաև ծովաշունք: Ծովաշունք մի քիչ նման է ծովացու-
լին, միայն հասակով ավելի փոքր է և ժանիքներ չու-
նի: Ծովաշները ծովում հանդիպում են ամբողջ հոտե-
րով:

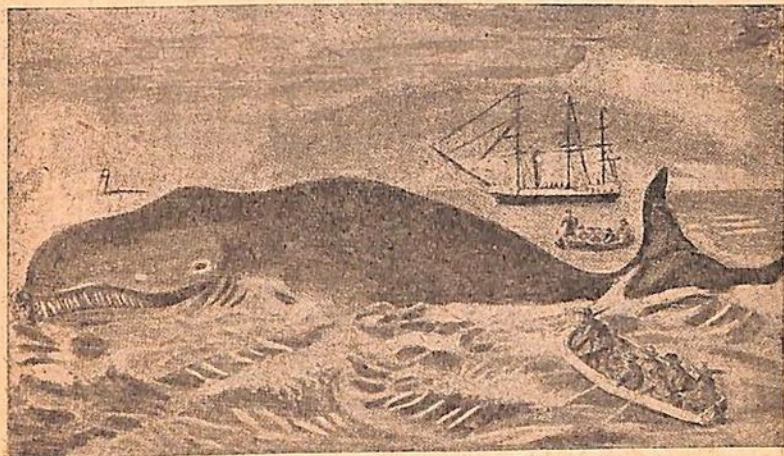
Իրենց կարճ վոտքերի ոգնությամբ, վորոնք քա-
թեր են կոչվում, ծովաշունք հիանալի լողում է: Ծո-
վաշունք սառը ջրից չի վախենում, վորովհետև նա ել
ծովացուլի պես իր կաշվի տակ ունի ճարպի հաստ
շերտ, վորի միջով ցուրտն անց չի կենում:

Ծովացուլերը և ծովաշները վոչ ամբողջ ժամանակ
են ջրում անցկացնում: Հաճախ նրանք դուրս են սո-
ղում սառցակտորի վրա և ամառը սիրում են տաքա-
նալ արևի տակ: Ծովաշները սիրում են կողքի վրա
պառկել: Նրանք շատ ծույլ են և, սառույցի վրա պառ-
կելով, յերբեմն միայն դեպի արևն են շուռ տալիս կամ
վոտը, կամ մեջքը, կամ կողքը:

Ծովաշունն ել ծովացուլի պես բազմաթիվ ողտա-
կար նյութեր է տալիս մարդուն: Ծովաշան ճարպից
պատրաստում են սճառ, սճիչ նյութեր, իսկ հյութի-
մում ծովաշան ճարպը նավթի փոխարեն վառում են
լամպերում: Ծովաշների միան ուտում են, իսկ կաշվից
կարում են հագուստ, վտոնաման և զանազան իրեր,
որինակ՝ աչակերտական պայուսակներ:

Բեվեռային ծովում կան նաև կետեր: Կետը ծովա-
յին վիթխարի կենդանի յե: Իր տեսքով նա մեծ ձուկ
է հիշեցնում: Կետերը յերբեմն 25 մետր յերկարու-
թյուն են ունենում: Կետերի բերանն այնքան մեծ է,
վոր մի մեծ նավակ հեշտությամբ կմտնի այնտեղ,
բայց կետն ատամներ չունի: Ատամի փոխարեն վերևի

Ճնտտի վրա աճում են մի ամբողջ շարք յերկար, ճկուն յեղջերաթերթիկներ: Այդ յեղջերաթերթիկները ներքևի ծայրում բաժանվում են առանձին թելերի և կազմում բերնից կախված մի տեսակ ծոպ, մի քիչ հիշեցնելով բեխերը, վորի համար ել դրանք կոչվում են կետի բեխեր:

Կետր Բևեռային ծովում

Կետերը սնվում են զանազան ծովային մանր կենդանիներով, ձկնականջներով և փոքրիկ ձկներով: Յերը կետն ուտել է ուզում, թեթևակի բաց է անում իր ահագին յերախը և առաջ լողում: Ջրի հետ միասին նրա յերախն են գնում ձկնիկներ և հարյուրավոր զանազան մանր կենդանիներ: Կետի բերանը մտնող ջուրը դուրս է հոսում բերանի անկյուններից, իսկ ձուկը յեղջերաթերթիկները պահում են կետի բերանում:

Կետի աչքերը մանր են: Վտաքեր բոլորովին չկան, իսկ նրանց փոխարեն առջևից կա յերկու լողաթաղանթ: Հետևիկց կետը պոչ ունի, վոր նման է ձկան

պիշին: Գլխի գագաթին կետը ոռնգ ունի, վորով շըն-
չում է: Դրա համար կետը գլխի վերևի մասը ջրից
դուրս է պահում: Ծանր շունչ քաշելով, նա դեպի ողն
է նետում պղպղակների և գոլորշու շատովան:

Կետերն ապրում են սովորաբար մենակ կամ ըն-
տանիքներով — հայրը, մայրը և մեկ կամ յերկու
ձագ: Բայց յերբեմն կետերը միանում են մեծ հոտե-
րով: Ձմեռները նրանք Բեվեռային ծովից հեռանում
են ավելի տաք ծովերը, բայց ամառները դարձյալ
հյուսիս են վերադառնում:

Ինչպես ծովաշների և ծովացուլերի, այնպես ել
կետերի կաշվի տակ ճարպի հաստ շերտ կա, վորը
նրանց պաշտպանում է ցրտից:

Կետի ճարպն ու բեխը շատ են գնահատվում, ուս-
տի շատ արհեստագործ մարդիկ Բեվեռային ծովն են
գնում կետեր վորսալու համար:

Ծովացուլերը, ծովաշները և կետերը թեպես և
ապրում են Բեվեռային ծովերում, բայց դեռևս Բեվե-
ռային մարզի իսկական տերերը չեն հանդիսանում:
Ծովային գաղաններին, ծովաշներին և ծովացուլերին
վորսում է մի գիշատիչ, բևեռային մարդի իսկական
տերը՝ սպիտակ արջը կամ, ինչպես նրան կոչում են
հյուսիսում, ոչկույտ: Սպիտակ արջը նման է ոռնա-
կան արջին, միայն թե ավելի յերկար է նրանից և
նրա բուրդը սպիտակ է, արծաթավուն: Պատաված ար-
ջերի բուրդը մի քիչ դեղնում է:

Ձմեռը սպիտակ արջը չի քաշվում վորջը, ինչպես
մեր անտառային մուգ-շագանակագույն արջը: Մենակ
կամ յերկուսով նա թափառում է սառցադաշտերում և
հետամուտ լինում անդուշ ծովաշներին: Սպիտակ
արջերը սնվում են նաև ձկով, վորին ճարպկորեն
վորսում են ջրում: Ամառը նրանք թռչունի ձու և
թռչունի ձագ են ճաշակում: Սպիտակ արջը ցրտից չի
վախենում: Եգ արջը նույնիսկ ձմեռն է ճուտեր ծնում:
Դեկտեմբեր ամսին եգ արջը յերկու-յերեք ճուտ է բե-

Սպիտակ աքջ

րում: Մայրը նրանց պահում և սառցե վորջում, բայց նրանք շուտ են մեծանում և զարնանն արդեն իսկ շան հասակի յեն լինում:

Գարնանը մայր-արջը փշրում և սառցե վորջը և իր ձագերին ազատ աշխարհ և հանում: Նրանց սովորեցնում և լողալ և ձուկ վորսալ: Ձագերն ամբողջ ամառը մոր հետ են լինում և միայն աշնանն են թողնում նրան ու սկսում ապրել ինքնուրույն կյանքով:

Սպիտակ արջը, չնայած իր մեծության հիանալի լողվոր և: Նա սուղվում և սառը ջրի մեջ սառույցների արանքում, մագլցում սառցալեռները և նայում, թե վորտեղ են գտնվում ծովազաղանները — ծովացուլերն ու ծովաշները: Սառույցի վրա նկատելով ծովացուլին, սպիտակ արջը դնում և քամու. կողմից և կամաց մոտենում ծովացուլին: Հասնելով նրան, արջը ձգտում և ճիրանները խրել նրա ծոճրակը: Ծովացուլը թափահարվում և, ցավից մոռնում և դեպի ջուրը մագլցում: Արջը մեկ անգամ էլ և ճիրանները խրում ծովացուլի ծոճրակը, և արջի ու ծովացուլի միջև մահացու կռիվ է սկսվում: Յերբեմն ծովացուլին հաջողվում և հասնել սառույցի յեզրին և ջուրը նետվել: Արջը նետվում և նրա հետևից և արդեն ջրում վերջ և տալիս նրան:

Սպիտակ արջը յերբեմն ծովաշների դեմ իսկապես վորսորդություն և կազմակերպում: Նկատելով, վոր լողում են ծովաշները, արջը նստում և սառույցի յեզրին և հսկում: Հենց վոր տեսնում և ջրից դուրս պարզված ծովաշան գլուխը, արջը ճարպկությամբ բռնում և նրան: Մի քանի րոպեյից ծովաշունը խեղդամահ և արված, և արջը նրա դիակը դուրս և քաշում սառույցի վրա ու լափում:

Ամառը բեվեռային յերվիրները, Սառույցյալ ծովի կղզիներն են թռչում բազմաթիվ զանազան ծովային թռչուններ: Թռչուններն այնքան շատ են լինում այստեղ, վոր հաճախ ամբողջապես ծածկում են վիթ-

խարի ապառաժներ ու ժայռեր: Այնպիսի տեղեր, ուր շատ թռչուններ են բուն դնում, կոչվում են «թռչնափաղաք» կամ «թռչնաշուկա»: Այդ տեղերում իրոք վոր մշտական աղմուկ է տիրում, ինչպես շուկայում:

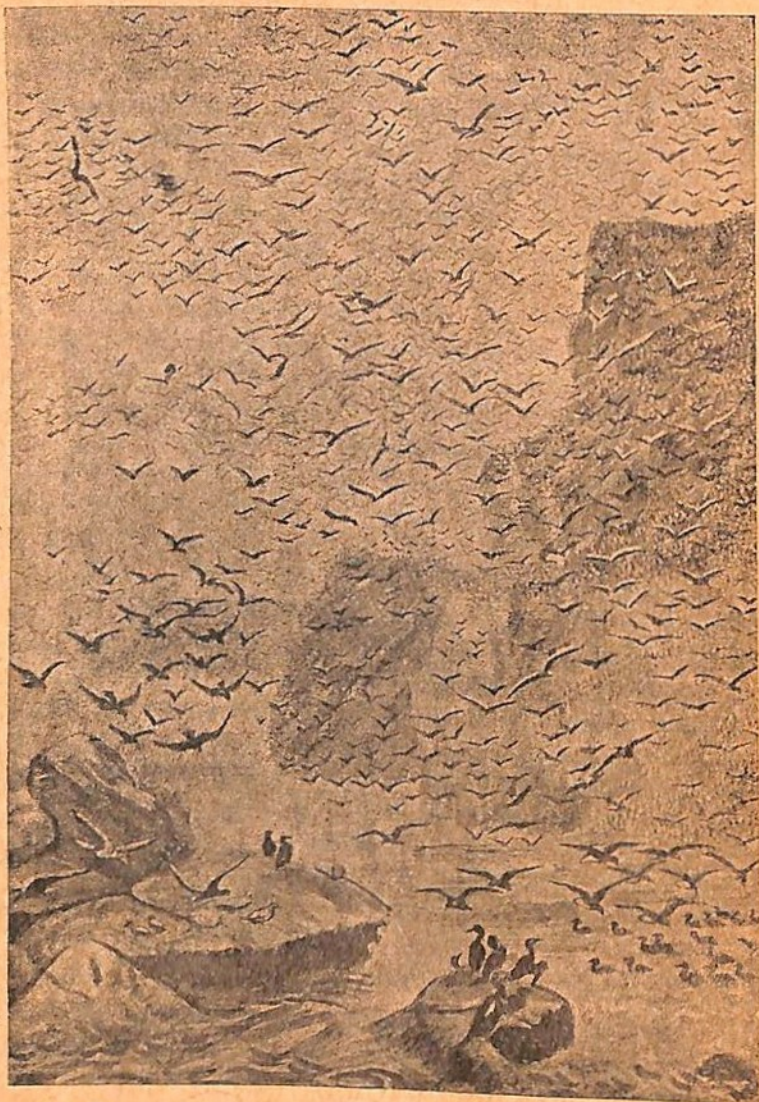
Բեյլեռային յերկրներն ամենից շատ են գալիս ճայերը, ջրագուստները, սուղահատները, սագերը, ծովային բաղերը և այլերուկները: Այլերուկը տալիս է շատ փափուկ և արժեքավոր բմբուլ:

Այսպիսով, կարճատև ամառվա ընթացքում բեյլեռային յերկրներում կյանքը յեռում է: Բայց հենց վոր գալիս է ոգոստոսը և սկսվում են ցրտերը, կյանքը նորից մեռնում է: Թռչունները գրեթե բոլորը թռչում են դեպի հարավ: Ծովաչներն ու ծովացուկերը լողում են այնտեղ, ուր ավելի տաք է: Զմեռելու յեն մնում սպիտակ արջերը, սպիտակ և բեյլեռային աղվեսները, վորոնք չափչփում են սառցադաշտերը, իրենց համար սնունդ փնտռելով:

Ծովային գազանը, ձուկը և թռչունը վաղուց են մարդկանց դեպի հեռավոր հյուսիս գրավել: Ամեն ամառ հյուսիսային ծովերում և բեյլեռային մարզի կղզիներում յերեվում են հաղաբավոր արհեստագործ մարդիկ: Յերկայմանավերով, կարրուսներով և ձրկնորսանավակներով կամ մեծ մակույկներով այդ խիզախ արհեստագործներն իրենց մայրենի տեղերից հաղաբավոր կիլոմետր հեռու յեն դնում և այստեղ ծովագազաններ սպանում, կեռ ու արջ վորսում, այլերուկի բմբուլ հավաքում:

Դրա համար եր, վոր իր ընկերների հեռ դեպի Բեյլեռային ծովը ճանապարհ ընկավ Ալեքսեյ Սիմկովը: Լողում էլին նրանք դեպի Նոր Յերկիրն, ուր առաջ յեղել էլին ամեն ամառնը:

«Թռչնաշուկա» Բևեռային ծովի կղզում

Ութ որ իրար վրա լավ յեղանակ եր: Մահուկը ախտել եր մոտենալ արգեն Նոր Յերկիքին: Ծովի վրա յերեվում եյին ճյունապատ և սառցապատ բարձր լեռներ:

— Ե՛հ, տղե՛րք, — ասաց Խիմկովն իր ընկերներին, — վաղը տեղը կհասնենք: Մի քիչ կհանգստանանք և աշխատանք կսկսենք:

Բայց յերեկոյան դեմ հանկարծ ծովի վրա ուժեղ փոթորիկ բարձրացաւ: Ծովի յերեսով մեծ ալիքներ շարժւեցին: Փոքրիկ մակուկը տաշեղի պես դես ու դեն եր նետում: Սառցաբույր ջուրը վողոզում եր նաւակի տախտակամածը: Բամին մակուկին արագ քշում եր ու հեռացնում Նոր Յերկիքից:

— Բաներս բուրդ ե, տղե՛րք, — ասաց լոցմանը: — Փոթորիկը հանաք չի անում, յերեվի Նոր Յերկիքի յերեսն ել չենք տեսնի:

Բոլորը վհատւեցին: Ամբողջ յերեք որ մոնչաց ծովը: Միայն չորրորդ որը փոթորիկը հանգարտւեց: Յերկնակամարում յերեվաց արեղակը: Բայց արեվն ել չմխիթարեց արհեստագործներին: Նրանք տեսան, վոր ամբողջ ծովը ծածկւած ե լողացող սառցակույտերով: Սառցակույտերը շրջապատեցին նաւակը, և սառույցի հետ միասին նաւակը քչեց դեպի արեւմուտք: Յերկու որ սառույցները նաւակը քշում եյին ծովի յերեսով: Վերջապես, նաւազնացներն իրենց առջևում տեսան ինչ-վոր ցամաք և սրածայր լեռներ:

— Բայց սա Գրումանտ կղզին ե, — ասաց Խիմկովը: — Ա՛յ թե ուր քչեց մեզ:

Բոլոր արհեստագործներն այնքան ջարդւել եյին փոթորիկից, վոր հաղիվ-հաղ եյին վոտքի վրա կանգնում:

Խիմկովը վճռեց մոտենալ կղզուն և հանդիստ տալ իր ընկերներին: Նա հիշեց, վոր մի քանի տարի առաջ

Գրում՝անտում ձմեռել էյին մեզենցի կետորսները և
 այնտեղ խրճիթ կառուցել: Յերբ Խիմկովն իր ընկերնե-
 րին հազորդեց կղզուն մոտենալու վորոչման մասին,
 բոլորը սաստիկ ուրախացան: Բայց Խիմկովը ճիշտ
 չգիտեր, թե վո՛րտեղ է գտնվում մեզենցի կետորսնե-
 րի խրճիթը, իսկ մինչ այդ սառույցները թույլ չէին
 տալիս, վոր նավակը մոտենա ափին: Մինչև ափը դեռ
 կես կիլոմետրից ավելի կար:

Շպիցբերգեն

— Դե՛հ, աղե՛րք,— ասաց Խիմկովը,— դուք մնա-
 ցեք մակույկում, իսկ յես մի յերեք հոգու կվերցնեմ և
 ափը կգնամ, խրճիթը կփնտռեմ: Հենց վոր գտնենք,
 կվերադառնանք և այն ժամանակ մի կերպ դուրս
 կսլքծնենք դեպի ափը:

Խիմկովն իր հետ վերցրեց իր վորդի Իվանին և
 յերկու նավաստիների՝ Ստեպան Շարապովին և Ֆյո-
 դոր Վերիգինին: Նրանք վերցրին համենայն դեպս մի
 հրացան, տասներկու լիցքի վառոդ, մի կացին, մի
 փոքրիկ կաթսա, ալյուրի սաշար, մի դանակ, մի քիչ

ծխախոտ, հրահան՝ կրակ ստանալու համար, և գնացին կղզին:

Նրանք յերկար ժամանակ ճանապարհ բաց արին սառույցներէ միջով, շրջանցելով չսառած տեղերը: Վերջապես, հասան ամբ: Վո՛չ մի ծառ, վո՛չ մի թուփ, միայն քար և ձյուն, իսկ հալած տեղերում՝ գանդրավուն մամուռ:

Ափով գնալով մի չորս կիլոմետր, Խիմկովը և նրա ուղեկիցները տեսան կիսափուլ մի խրճիթ: Խրճիթի մոտ վառեկափայտ եր գարսված: Տարորինակ եր այդ մեռած կղզում մարդկային բնակարան տեսնել:

Խիմկովը մտալ խրճիթը: Մի անկյունում կավից շինված խրճիթն եր, մյուսում՝ վորմնատախտը:

Ստեպան Շարապովը և Փյոդոր Վերիլինը փայտ բերին ու կրակ վառեցին: Կաթսայով ջուր յեռացրին, յերկու բուռը ալյուր լցրին: Կերան ապուրը: Մի ջիջ հանգստացան: Հետ ճանապարհվեցին:

— Այ թե կուրախացնենք մերոնց, — ասաց Խիմկովը: — Խրճիթում կտեղավորենք հիվանդներին, իսկ առողջները կմնան մակույկում: Կարելի յե փնտռել, թե այստեղ մոտերքում ծովացուլի կամ ծովաչան խմբեր չկա՞ն արդյոք, այն ժամանակ վորսով կղրադվենք:

Արհեստագործները ճանապարհին յեղջերու տեսան: Յեղջերուներն ավելի շատ լինում են տունդրայում, Մուրմանում և Հյուսիսային յերկրում, բայց յերբեմն հանդիպում են նաև կղզիներում:

— Չխփե՞նք յեղջերույին, — հարցրեց Շարապովը Խիմկովին:

— Այո՛, լավ կլինի: Իջի՛ր ձորակը, յեղջերույի դեմը կարիք:

Շարապովը վազեց ձորակը: Յերկար ժամանակ վոչինչ չեր լսվում: Բայց հանկարծ լուռթյան մեջ հնչեց կրակոցը, իսկ հետո լավեց Շարապովի հեռավոր կանչը:

Խիմկովը, նրա վորդին և Վերիզինը գնացին ձորակը և հեռվից տեսան Շարապովին:

Նա գլխարկին եր թափահարում, իսկ ձյան վրա, վոչ հեռու, յերեվում եր յեղջերույի մարմինը:

Կես ժամից յեղջերույին մաքրեցին: Միտը չորս մասի բաժանեցին և բեռը շարակած քայլեցին դեպի ափը:

Շուտով հասան այն նշանին, վոր թողել էին ափին, յերբ գնացել էին խրճիթը փնտռելու:

— Տղե՛րք, մեր մակույկը վոնց վոր չի յերեվում, — ասաց անհանդիստ ձայնով Խիմկովը:

— Իսկ ո՞ւր ե կորել, — հարցրին նրա ուղեկիցները:

Ափին սառույց ել չկար: Արևմտյան քամի յեր բարձրացել, քշել սառույցները և նրանց հետ միասին յերեվի, մակույկը կարող ե նաև մակույկը ջախջախված լիներ սառույցներից և սուզված:

ՄԵՆԱԿ՝ ՍԱՌՑԵ ԱՆԱՊԱՏՈՒՄ

Ծովի վրա մակույկի վոչ մի նշան չկար: Հուսահատությունը համակեց նրանց: Յերկար ժամանակ կանգնեցին ափին և անհույս նայում էին դեպի մառախլապատ հեռուները:

— Ի՞նչ անենք, — ասաց Ստեպան Շարապովը:

— Ստիպված ենք ապրել կղզում, մինչև վոր մեր բախտից մի վորևե արհեստագործական նավ դա այս կողմեր, — պատասխանեց Խիմկովը: — Բայց սակավ են դալիս այս կողմերը, — ավելացրեց նա:

— Դե՛, տղե՛րք, կարիք չկա վշտանալ, — ասաց Յոյդոր վերիզինը: — Կապրենք այստեղ, հո չենք մեռնի:

— Ա՛յ թե գործ բացվեց, — ասաց ավագ Խիմկովը և սրտանց թքեց գետնին:

— Ա՛յո՛, ինչպես յերևում ե, պետք ե տեղավոր-

վել նոր բնակարանում, — փորձեց կատակել յերիտասարդ խիմկովը:

Բայց վոչ վոք չժպտաց: Բոլորի սիրան ել սևացել էր: Աչուն եր դալիս, և հաղիվ թե կարելի լիներ հուսալ, վոր այդ ժամանակ վորևե արհեստագործական նալ կդա հեռավոր Գրումանոր:

Չորս արհեստագործները տխուր վերադարձան խրճիթը: Նրանք վատ անցկացրին առաջին գիշերը ամայի կղզում: Վոչ վոք դրեթե չքնեց: Ամեն մեկը ծանր մտածմունքի մեջ եր թաղված:

Վաղ առափոռոյան խիմկովն ընկերներին վեր կացրեց և ասաց.

— Պետք է ձմեռելու պատրաստվել: Ժամանակ կորցնել չի կարելի: Նախ և առաջ պետք է ինչքան կարելի յե շատ վառելիք հավաքել: Ափին լողաթևեր¹⁾ կան: Պետք է ինչքան կարելի յե շատ հավաքել, թե չե առանց վառելիքի ձմռանը կսառչենք: Իսկ հետո արդեն պետք է հոգալ ուտելիքի մասին:

Չորսով ափ զնացին և սկսեցին փայտեղեն քաշ տալ դեպի խրճիթը: Նրանք ամեն որ աշխատանքի ելին դուրս դալիս, իսկ Ստեպան Շարապովը յերբեմն գնում էր յեղջերու վորսալու: Նրան հաջողվեց տասը յեղջերու խփել: Յեղջերույի միսը ձյան մեջ թաղեցին, իսկ մորթիներէից տաք կոշիկներ և վերմակներ պատրաստեցին:

Շուտով բոլոր փամփուշտները կրակվեցին: Ինչո՞վ վորս անել: Չլցված հրացանից ի՞նչ ոգուտ: Բոլորը վհատվեցին:

— Ի՞նչ անենք, — հարցրեց Շարապովը:

— Մի կերպ կապրենք, կարիքը հնարագետ կը դարձնի, — ասաց խիմկովը:

¹⁾ Լողաթև ե կոչվում անտառանյութը — տախտակներ, փոթորկից ջարդված նավերի բեկորներ, ափ նետված դերաններ և փայտեր:

Մի անգամ ափին գտան մի տախտակ՝ վրան յերկաթե կեռ և մի քանի մեծ մեխ: Կեռը գործածեցին մուրճի տեղ: Նրանով տափակացրին մեխերը, նրանցից նիզակի ծայրեր պատրաստեցին և սկսեցին նրանցով սպիտակ ազվես վորսալ:

Յեկավ ոգոստոս ամիսը: Սկսվեցին սառնամանիքները: Ձյուն յեկավ: Ձմեռը հաստատվեց: Որերն անցնում էին իրար հետևից: Բայց շուտով կարճ ցերեկներն ել անցկացան: Սկսվեց համատարած գիշերը:

— Այստեղ տոներն ել կմոռանաս, որվա հաշիվն ել կկորցնես, — ասաց մի անգամ Վերիգինը:

— Այստեղ ի՛նչ տոն, ի՛նչ բան, — պատասխանեց Խիմկովը:

Սակայն Վերիգինը մտածեց որացույց պատրաստել: Նա դանակով գավազանի վրա գծեր փորեց, ամեն մի յոթներորդ գիծը մյուսներից ավելի խորն անելով: Այդ լայն գծերը նշանակում էին «կիրակի օրերը»:

— Դատարի բան ես մտածել, Ֆյոդո՛ր, — ասաց Խիմկովը, նայելով, թե ի՛նչպես է Վերիգինը «որացույց» պատրաստում: — Ձե՞՞ վոր մենք հիմա ել օրերի հաշիվը կորցրել ենք: Հետո, ի՞նչպես կհիշես քո որացույցում օրերը, յերբ մինչև մարտ ամիսը շարունակ գիշեր է լինելու:

— Ա՛յ, յերբ պառկենք քնելու, գծիկի վրա խաչ կդնեմ, — այդ կնշանակի թե մի օր անցավ:

— Դե՛, լավ, արա՛:

Մի անգամ վորսն ինքը յեկավ վորսորդների մոտ: Ինչ վոր մի գիշեր դրսի դռան մոտ խշրոոց լսվեց: Շուտով սկսեցին դուռը ճանկոել: Ինչ—վոր մեկը կամենում եր ներս մտնել:

— Արջ ե, տղե՛րք, — ասաց Խիմկովը: — Վերցրե՛ք նիզակները:

Բոլորը վեր թռան անկողիններից, վերցրին փայտի նիզակները, իսկ Խիմկովը վերցրեց կացինը:

— Դե՛հ, տղե՛րք, անզգույշ չլինեք: Հենց վոր ար-

Չը գլուխը դռնից ներս կխոթի, խփեցէ՛ք նիզակով:
Աշխատեցե՛ք ինչքան կարելի յե խորը խրել նրա կոկոր-
դը:

— Կաշխատենք:

Ուրիշովը կրակ վառեց ոջախում, վորպէսզի խրճի-
թում լույս լինի, և բոլորը կանգնեցին դռան մոտ:
Արջն արդեն հաշտումն էր: Նա շոշափեց դուռը և
սկսեց թաթերով բաց անել: Մի բոպէյից արջի գլուխը
կխով չափ դռնից ներս յեկավ, և այդ իսկ պահին յե-
րեք նիզակ մեկ անգամից խրվեցին արջի մարմնի մեջ:
Նույն բոպէյին ինքը Ուրիշովը սկսեց կացինի հարված-
ներ տեղալ:

Արջը, այդպիսի դիմադրություն չսպասելով, ա-
ռաջին պահին ապշեց, բայց հետո նետվեց խրճիթը,
յերեք նիզակներն էլ ջարդվեցին և արջը թափալվեց
Ստեպան Շարապովի վրա: Բայց Ուրիշովը քնած չէր:
Նա հետևից նստեց արջի մեջքին և ամբողջ թափով
նրա գանգը ճեղքեց կացինով: Արջը փովեց հատակին,
և վորտորդները վերջ տվին նրան:

— Ա՛յ թե լավ հյուր բարեհաճեց դալ, — ասաց
Ուրիշովը, ճակատի քրտինքը սրբելով:

— Լավ վոր ժամանակին գլուխը ճեղքեցիր, — աս-
աց Ստեպանը, — թե չե արջը լավ էր ինձ ճմռում:

— Ե՛՛հ, հիմա էլ արջի միս ունենք, — կատակեց
Ֆյոդոր Վերիգինը:

Արջին քերթեցին: Մորթին մաքրեցին: Միսը կո-
տորեցին: Միսը կոտորելիս վորտորդները նկատեցին,
վոր արջի յերակները շատ ամուր են և հեշտությամբ
են թեւ-թեւ բաժանվում:

— Իսկ չե՞ վոր, արջի յերակից կարելի յե նետաղե-
ղի լար շինել, — ասաց յերիտասարդ Ուրիշով-վոր-
դին:

— Այդ էլ բան է, — պատասխանեց հայրը:

Արջի հետ պատահած այս դեպքը չորսի համար էլ
սոնի պես էր: Բոլորն ուրախացան:

Սկսվեց բեվեռային ձմեռը: Գիշեր-ցերեկ մութ եր-
վորս անել անկարելի յեր: Այնպիսի սառնամանիքներ
էին, վոր շունչը բռնվում եր: Դժբախտ ծովագնացները
գրեթե ամբողջ ժամանակ նստում էին խրճիթում:
Խրճիթն ամեն կողմից ձյունով էին պատել, վոր քա-
մին տաքությունը չտաներ: Խրճիթում, յերբ ոջախը
չեր վառվում, կատարյալ խավար եր: Այդպես մթու-
թյան մեջ չորսն էլ պառկում էին յեղջերույի մոր-
թիով ծածկված անկողինների վրա:

Բոլորն էլ կարտել էին հարազատներին: Մտա-
ծում էին, թե յերբեւից կընկնե՞ն արդյոք հայրենիք:
Մի իթարական մտքեր քիչ էին գալիս: Խորը ակրու-
թյունը համակում եր բոլորին:

Վոչ վոք չգիտեր, թե քանի՛ ամիս են ապրում
կղզում: Ժամացույց չունէին: Այն ժամանակ ժամա-
ցույցն ընդհանրապես հազվադէպ բան եր: Արևը չեր
յերևում յերկնքի վրա, շուրջ բոլորը շարունակ գիշեր
եր: Մի բան եր մնում, — պառկել և քնել: Յերբ պառ-
կելը ձանձրացնում եր, մեկն ու մեկը վեր եր կենում,
կրակ եր վառում ոջախում, ճաչ եր յեփում: Ճաչից
հետո դարձյալ պառկում էին: Այդպես էլ գնում եր
ժամանակը:

Մի անգամ Ստեպան Շարապովը խրճիթից դուրս
յեկավ, վոր մի քիչ քայլի: Մի բոպե հետո նա ներս
վաղեց:

— Տղե՛րք, շուտով արե՛վը դուրս կգա, արե՛վելքում
յերկինքը սկսել է սպիտակել:

Բոլորը խրճիթից դուրս վազեցին և սկսեցին նա-
յել դեպի արե՛վելյան կողմը: Այնօրեղ իսկապես վոր
մութ յերկինքը մի քիչ ավելի լուսավոր եր, քան մյուս
տեղերում: Ամեն ոք սկսեցին հետեւել, թե ի՛նչպես
եր յերկինքն արե՛վելքում լուսավոր դառնում: Վերջա-
պես ծովի վրա յերե՛վաց արևի մի ծայրը: Բայց մի
քանի բոպեյից դարձյալ մայր մտավ, և սառցե անա-
պատում դարձյալ խավարը պատեց:

Հաջորդ որը ծովի վրա յերեվաց արդեն արևի կե-
 ար, իսկ մի քանի որից արեվն արդեն բավական բարձ-
 րանում էր յերկնքի վրա, և համեմատաբար յերկար
 ժամանակ մնում այնտեղ:

Սպիտակ արջի վարս

— Ե՛հ,— տղերք, ձմեռն անցկացրինք,— ասաց
 Նրմկովը:

Բոլորի աչքերում արցունքներ յերևացին: Նրանք
 դրկեցին իրար:

Բայց չորսից վոչ մեկը չզիտեր, թե վո՛ր ամիսն է
 և ի՛նչքան ժամանակ են անցկացրել կղզում:

Որեց-որ արևն ավելի ու ավելի յեր բարձրանում

յերկնքում, և արեկող տեղերում ձյունը սկսում էր հալել: Շուտով հալված տեղերում յերևաց մամուռը: Դեպի կղզին թռան սաղերն ու սուզահավերը: Սկսեցին վազ տալ սպիտակ աղվեսները: Խիմկովն ու ընկերները սկսեցին վորսի գնալ:

Նիզակներից բացի, Ստեպան Շարապովը նետաղեղ էլ էր շինել: Ափին նա գտել էր յեղեմնու արմատ, դանակով պատրաստել էր, իսկ լարը շինել էր արջի յերակից: Սրածայր նետեր էյին շինել ծայրը սլված մեխերից:

Այդ նախնադարյան զենքով նրանց հաջողվեց սպանել մի քանի յեղջերու և յերեք սպիտակ աղվես: Յեղջերույի թարմ միսն ամրացրեց նրանց ուժերը, և նրանք սկսեցին նորջից փայտեղեն հավաքել ափունքից: Յերկար ձմեռվա ընթացքում նրանք ահագին փայտ էյին վառել:

Փայտեղեն հավաքելիս, նրանք հուսալի աչքերով նայում էյին սառույցից մաքրված ծովին: Ամեն օր նայում էյին նրանք, թե ծովի վրա չի՞ յերեվում արդյոք արհեստագործական մի նավ, վորին կարելի լիներ նշաններով իմաց տալ իրենց դոյուլթյան մասին:

Բայց որերն անցնում էյին իրար հետևից, իսկ ծովի վրա վոչ մի նավ չեր յերեվում: Այդպիսի ապարդյուն սպասման մեջ անցավ ամբողջ ամառը: Դարձյալ արևը մայր մտավ, դարձյալ սառնամանիքներ և ձյան բուքեր սկսվեցին: Վրա հասավ յերկհորդ ձմեռը:

Կարոտով և տխրությամբ լեցուն չորս դժբախտները նորից փակվեցին իրենց գառտ՝ խրճիթում, և նորից ձգվեց յերկար, խավար բեվեռային գիշերը:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՁՄԵՌՈՒՄԸ

Յերկհորդ ձմեռումը սառցե կղզում նույնքան տխուր էր ու անձկալի, վորքան առաջինը: Նրանց միակ զվարճությունը հյուսիսափայլը դիտելն էր:

Հյուսիսափայլը կարելի յե տեսնել միայն հյուսի-

տամ: Յերկար ու մութ գիշերները յերկնքի վրա հանկարծ յերեւում ե առանձնահատուկ մի լույս: Նախ լույսը փայլում ե յերկնքի մի ծայրում, իսկ հետո ավելի ու ավելի յե բարձրանում: Հետո յերկնքի վրա յերեւում ե մեծ, գույնզգույն ծիածան, վորն ասես քամու շնչից փողփողում ու յերեւում ե: Հետո ծիածանը բաժան-բաժան ե լինում, և յերկնքի վրա սկսում են շարժվել մեծ սյուններ կամ գոտիներ: Այդ ժամանակ թվում ե, թե ամբողջ յերկինքը վառվում ե և յերկնային հրդեհը մի տեղից մյուսն ե նետվում: Բայց մի քսան րոպե անց լույսը մարում ե յերկնքում, և նորից սկսվում ե մութ գիշերը, ե՛լ ավելի յե տխրում մարգու սիրտը:

Սակայն Խիմկովն իր ընկերներին համոզեց ինչքան կարելի յե քիչ պառկել: Նրանք լամպ եյին շինել, վորի մեջ յեղջերույի յուղ եյին վառում: Լամպը մի փոքրիկ կավե թաս եր, վորը Ֆյոդոր Վերիգինն եր շինել:

Պատրույզը լաթից եյին պատրաստել: Յերբ ոջախի կրակը դադարում եր լուսավորել խրճիթը, վառում եյին այդ լամպը, և աղոտ բոցը լուսավորում եր աղքատիկ քողտիկը: Այդ լամպի շուրջը նստած, բոլորն ել աշխատում եյին վորեւե բանով գրադվել — արջի յերակից թեւ, վոսկորից կամ մեխից ասեղ եյին պատրաստում:

Բոլորի հագուստն ու կոշիկները անցած տարում մաշվել ու քրքրվել եյին: Հարկավոր եր յեղջերույի մութթուց հագուստ կարել:

Առաջին ձմռանը չորսից վոչ մեկը չհիվանդացավ, բայց յերկրորդ ձմռանը նախ հիվանդացավ Իվան Խիմկով կրասերը, իսկ հետո Ֆյոդոր Վերիգինը: Յերտասարդ Խիմկովը շուտով սկսեց լավանալ, իսկ Վերիգինը սկսեց նիհարել:

Նա ընդախտով եր բռնվել: Ընդախտով հաճախ հիվանդանում են բեվեռային յերկրներէ բնակիչները:

Անդախտը նրանից ե սկսվում, վոր մարդը թուլանում է: Ամբողջ ժամանակ ուզում ե պառկել: Հետո ցավեք են սկսվում հոգերում: Մարմնի ամբողջ արյունը փչանում ե: Մարդու բերնից վատ հոտ ե դալիս: Լնդերն ուռչում, կապտում են, և նրանցից սկսում ե սև արյուն հոսել: Դեմքը ուռչում ե, վոտքերը նույնպես, վոտքերի վրա վեքքեր են առաջանում: Մարդը շուտով մեռնում ե: Լնդախտը ստացվում ե վատ և վոչ թարմ ուտելիքից:

Շուտով Ֆյոդոր վերիդինն այնքան թուլացավ, վոր չեր կարող քայլել և շարունակ պառկած եր ու ցավեց հառաչում եր: Մի քանի շաբաթից նա մեռավ: Ֆյոդորի մահը շատ ուժեղ ազդեցութուն դործեց բոլորի վրա: Ամեն մեկը մտածում եր իր մասին, թե մի գուցե իրենն ել նույն ճակատագիրն ե սպասում:

Տխրեցին, վշտացան Ֆյոդորի համար: Տան մոտ ձյան մեջ փոս փորեցին և նրան թաղեցին այդ փոսի մեջ: Ընկերոջ թաղումից հետո յերեք ծովազնացները արևուրտրտում վերադարձան, և ել ավելի ծանր դարձավ նրանց սրտում:

Յերկրորդ ձմեռը, սակայն, մնացածների համար բարեհաջող անցավ: Մի քիչ հիվանդացավ ծերունի Խիմկովը, բայց դուրսն ազատեց, լավացավ: Շուտով դարձյալ յեկավ դարունը: Դարձյալ թոան յեկան թըռչունները, ծովի վրա յերեվացին ծովային դաղանները: Դարձյալ սկսվեցին նայել դեպի ծով, վորսորդութուն անել և փայտեղեն հավաքել: Յեվ կյանքն սկսեց ընթանալ իր կարգով: Դարձյալ սկսեցին սպասել, թե նալ չի^ո յերեվում արդյոք ծովի վրա:

Բայց յերկրորդ ամառն ել նալ չերեվաց: Սկսեցին պատրաստովել յերրորդ ձմեռմանը: Աշխատանքի և վորսորդության մեջ աննկատ անցավ կարճ ամառը: Դարձյալ արևը թաղնվեց կես տարով: Դարձյալ սկսվեցին փոթորիկն ու ցուբտը: Յերեքից յուրաքանչյուրը, նայելով, թե ինչպես արևը մայր ե

մտնում ձմեռվա համար, ինքնիրեն մտածում եր. «կվի-
ճակվի՞ ինձ արդյոք նորից տեսնել կարմիր արևը»:

ՓՐԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍԱՌՅԻ ԳԵՐՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

Անցավ ելի մի ձմեռ, նրանից հետո յերրորդ ամա-
ռը, իսկ հետո չորրորդը, հինգերորդը և վեցերորդը:
Ձմեռները կղզում ամբողջ շաբաթներով մոնչում եր-
փոթորիկը, արհեստագործները անից դուրս չէյին դա-
լիս: Ձմռանը ձյունն այնպես եր թաղում խճիթը, վոր
գարնանն արհեստագործները հազիվ հազ կարողանում
էյին քանդել այն:

Յերեք ծովագնացները մենավոր կյանքով ապրում
էյին սառույցի ու ձյան մեջ: Ամեն ամառ նրանք հու-
սալի սրտով դուրս էյին սողում իրենց խճիթից և նա-
յում դեպի ծով, — չի՞ յերեւում արդյոք վորեւե մի
նավ: Համենայն դեպս բարձր բլուրի վրա խարույկի
համար փայտ էյին դարսել: Խիմկովը վորդուն և Շա-
րապովին ասել եր, վոր հենց առազատ յերեւա ծովի
վրա, իսկույն վառեն խարույկը, դրանից նավաստինե-
րը կիմանան, վոր կղզում կենդանի մարդիկ կան:

Բայց ամառն անցնում եր ամառվա հետևից, իսկ
վոչ մի նավ չէր գալիս դեպի կղզին: Դժբախտ ծովա-
գնացները, զգալով, թե ինչպես են իրենց ուժերը թու-
լանում. տարեց-տարի արդեն կորցնում էյին յերբևիցե
իրենց հարազատ վայրերը տեսնելու հույսը: Ամեն
մեկն ինքն իր մեջ մտածում եր, վոր իրեն վիճակված
է մեռնել այդ սառցե կղզում, վոր այդ կղզին կլինի
իր գերեզմանը: Յերեքի առողջությունն ել թուլացել
էր: Ավելի քան հինգ տարի նրանք հացի պատառ չէյին
տեսել և սնվել էյին միայն յեղջերույի ու արջի մսով:
Բոլորն ել դազանների պես մազակալել էյին և միան-
գամայն վայրենացել:

Վրա հասավ յոթներորդ ամառը: Դարձյալ սկսե-

ցին փայտեղեն հավաքել: Թեև վոչ վոք արդեն չեր հավատում սառցի դերությունից աղատվելուն, բայց և այնպես յուրաքանչյուրն աշխատում էր ինչքան կարելի յէ յերկար մնալ ծովափին: Յուրաքանչյուրն այնուամենայնիվ հույս ունեք, վոր ահա ծովի վրա նավ կերեվա և կվերցնի իրենց: Բոլորը հույս ունեյին սուն վերադառնալ:

Բայց որերը դարձյալ անցնում էյին որերի հետեւից, իսկ ծովն ամայի յեր: Ամառն էլի մոտենում էր իր վախճանին, և նավազնացները սկսել էյին նոր ձմեռման պատրաստվել: Մի անգամ հանկարծ հեռվից մի նավ յերեվաց ծովի վրա: Առաջինը տեսավ Ստեփան Ծարապովը: Ուրախությունից գլուխը կորցրած, Ստեպանը վազեց խրճիթը հայր և վորդի Նիմկովներին իմաց տալու համար:

— Նա՛վ, նա՛վ, — բղավեց նա ներս վազելով խրճիթը:

— Ծո՛ւտ խարույկ վառիր ծովափին, — բղավեց Նիմկովն իր վորդուն:

Մի ըոպելից ծովափին վառվում էր խարույկը, և նրա ծխի բարձր սյունը դեպի յերկինք էր բարձրանում:

Յերեքով փայտ էյին նետում խարույկը և ազա-հարար նայում դեպի ծով, ուր հեռվում լողում էր նավը:

« Կնկատե՞ն մեր խարույկը, թե՞ չեն նկատի: Կգա՞ն մեր հետևից, թե՞ կթողնեն բախտի քմահաճույքին», — մտածում էյին ծովազնացները:

Հանկարծ Ստեպան Ծարապովը, վորի տեսողությունն ավելի լավ էր, տեսավ, վոր նավը ծռվում է դեպի կղզին: Կես ժամից արդեն յերեվում էյին նավի վրայի մարդիկ: Յերեվում էր, թե ի՛նչպես մակույկի իջեցրին նավից: Մի քանի ըոպելից մակույկն արդեն ասի մոտ էր:

— Ի՞նչ մարդիկ էք, — լավեց մի կանչ մակույկից:

— Արխանգելսկցի արհեստագործներ: Ազատեցէ՛ք մեզ:

Մակուշկի քիթը կտալ ափին, և ափ թռալ լոցմանը:

— Բարև ձեզ: Այդ ի՞նչպես եք ընկել այստեղ:

— Յերկար պատմութիւնն է, հետո կպատմենք, միայն թե մեզ վերցրեք հեռներդ, — ասացին ուրախութիւնից դրեթե լաց լինելով յեղջերոսի մորթի հազած այդ յերեք մարդիկ:

— Լա՛վ, նստեցե՛ք, նախում կպատմեք ձեր արհածների մասին, — ասաց լոցմանը:

— Բայց բան-ման ունենք, — ասաց Խիմկովը, — ուզում ենք հեռներս վերցնել:

— Լա՛վ, այդ ել կվերցնենք:

Սկսեցին խրճիթից դուրս քաշել յեղջերուշի, արջի ու աղվեսի մորթիները և յեղջերուշի ճարպի կտորները: Ընդամենը մոտ յերկու հարյուր մորթի կար և վաթսուն փութ ճարպ:

Իրենց հետ վերցրին նաև նետաղեղը, նետերը, նիզակները, տեգերը, գոսկրե ասեղները — բոլորը, ինչ վոր չինել էին կղզում ապրած ժամանակում:

— Բայց ահապին բան ունեք, — ասաց լոցմանը, — մեկ անգամից չենք կարող փոխադրել:

— Չե՞ վոր վեց տարի յե, ինչ այստեղ ենք ապրում, — ասաց Խիմկովը:

— Ի՞նչպես թե վեց տարի, — զարմացած հարցրեց լոցմանը:

— Այո, ամբողջ վեց տարի: Պատրաստվում էինք մեռնելու, բայց դուք յերեվացիք... Մեզ ազատեցիք:

Բոլոր մորթիներն ու ճարպը բարձեցին, և յերեք արհեստագործները սկսեցին հրաժեշտ տալ իրենց սառցե բանտին, ուր ապրել էին վեց յերկար ու ձիգ տարի: Գնացին—Ֆյոդոր Վերիգինի գերեզմանի վրա:

— Մնաս բարով, Ֆեդյա, — ասաց Խիմկովը ար-

ցունքն աչքերին:— Բոլորիցս յերիտասարդը դու եյիր, բայց քեզ վիճակված չեր առն վերադառնալ... Մնաս բարով:

Այն նալը, վորի վրա ընկան յերեք դժբախտ արհեստագործները, պատկանում էր մի արխանդել-սկցի վաճառականի: Նալը այժմ Նոր Յերկրից Արխանդելսկի էր վերադառնում: Բայց քամին քշել էր դեպի Շպիցբերգեն: Դրա շնորհիվ էլ ազատվեցին տարաբախտ ծովազնացները: Նալի տերը, լսելով խիմկովների և Շարապովի պատմութունը, ասաց.

— Ձեզ Արխանդելսկի հասցնելու համար դուք ինձ կտաք ձեր ունեցած մորթիների և ճարպի կեսը:

— Թեկուզ բոլորը վերցրու, միայն թե հասցրու հայրենիքը, — ասացին յերեքը միասին:

— Լավ, տանելու համար ինձ 80 ուռլի վճարեցեք:

1749 թ. սեպտեմբերի 28-ին նալը հասավ Արխանդելսկի: Այն լուրը, թե նալով գալիս են յերեք հոգի, վորոնք վեց տարի ապրել են Գրումանտում, արագորեն տարածվեց քաղաքում, ահագին ժողովուրդ հավաքվեց նավամատույցում: Խիմկովը և Շարապովը տեսան իրենց ծանոթներին, բոլորը համբուրվում, լաց էյին լինում և շնորհավորում ազատության համար: Պատավ խիմկովան, լսելով, վոր վերադարձել են ամուսինն ու վորդին, վորոնք անհետ կորել էյին վեց տարի, վազ տվեց դեպի նավամատույցը: Տեսնելով նալի վրա կանգնած ամուսնուն և վորդուն, նա կամուրջով վաղ տվեց դեպի նալը, բայց հետ յեկավ, ընկավ ջուրը և քիչ մնաց խեղդվեք: Ամբողջ Արխանդելսկը հետո յեկավ խիմկովների խրճիթը՝ տեսնելու համար նրանց, վորոնք ամբողջ վեց տարի ապրել էյին Գրումանտում ցրաի ու խավարի մեջ: Խիմկովների և Շարապովի պատմությամբ հետաքրքրվեց նահանգապետը: Նա յերեքին էլ կանչեց իր մոտ, հարկադրեց պատմել Գրումանտում անցկացրած կյանքի մասին: Այդ պատմու-

Թյունն այնքան հետաքրքիր էր, վոր նահանգապետը վորոշեց հայր և վորդի Նիմկովներին Պետերբուրգ ուղարկել: Պետերբուրգում Նիմկովները յեղան Գիտությունների ակադեմիայում, գիտնականներն պատմեցին իրենց արկածները մասին, ցուրտ յերկրները բնության մասին: Բայց այն ժամանակվա ոռոս գիտնականներն այնքան էլ չհետաքրքրվեցին այդ պատմությամբ, նույնիսկ չուզեցին լսել Նիմկովներին, և միայն մի Ֆրանսիացի գիտնական, վորն այն ժամանակ Պետերբուրգումն էր, մանրամասն հարց ու վորճ արավ Նիմկովներին նրանց արկածների մասին և այդ բոլորը գրի առավ ու հետո տպագրեց Փարիզում:

Ներկայումս շատ բան է փոխվել նաև հեռավոր Հյուսիսում: Ճիշտ է բեվեռային բնությունը մնում է առաջվա պես դաժան, կղզիները սառուցյալ ծովում սառուցյով և ձյունով են ծածկված, իսկ ծովի վրա սառցասարեր են լողում, բայց Նորհրդային իշխանության որոք կենդանանում է նաև անբարեհամբույր, դաժան Հյուսիսը: Այժմ խորհրդային իշխանությունը բեվեռային կղզիներում շինում է ավաններ, գիտական կայաններ, ռադիոկայաններ: Ամեն ամառ սառուցյալ ծովն են գնում սառցահատները, վորոնցով ծովային գազաններ են վորսում և զանազան սպրանքներ են փոխադրում Հյուսիս: Եսկիցբերդենում այժմ քարածուխ են հանում, այնտեղ տարին բոլոր շատ ժողովուրդ է ապրում, ավաններում էլեքտրականություն է վառվում, ռադիո կա:

Յեթե յերբեմն պատահում է, վոր մի վորեվե նավ ջարդում են սառույցները, և արհեստագործները մնում են սառցե անապատում, ապա խորհրդային կառավարությունն արագ կեբպով ոգնություն է կազմա-

կերպում նրանց ազատելու համար: Խորհրդային ոգա-
չուները փնտռում են նավարեկյալներին, նրանց տեղը
ցույց են տալիս սառցահատներին կամ իրենք են իջ-
նում սառույցի վրա ու վերցնում աղետյալներին:

Բոլորը հիշում են չեկոսկինյանների փրկու-
թյունը: Սառուցյալ ծովի սառցե կապանքներից ազա-
տելու շատ ուրիշ դեպքեր ել են տեղի ունենում ամեն
ամառ հեռավոր հյուսիսում: Տարեց տարի դաժան
Սառուցյալ ծովն ավելի ու ավելի յե հնազանդվում
մարդուն:

А. 1938 г.
АКТ № 1
Всего д. _____

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220035616

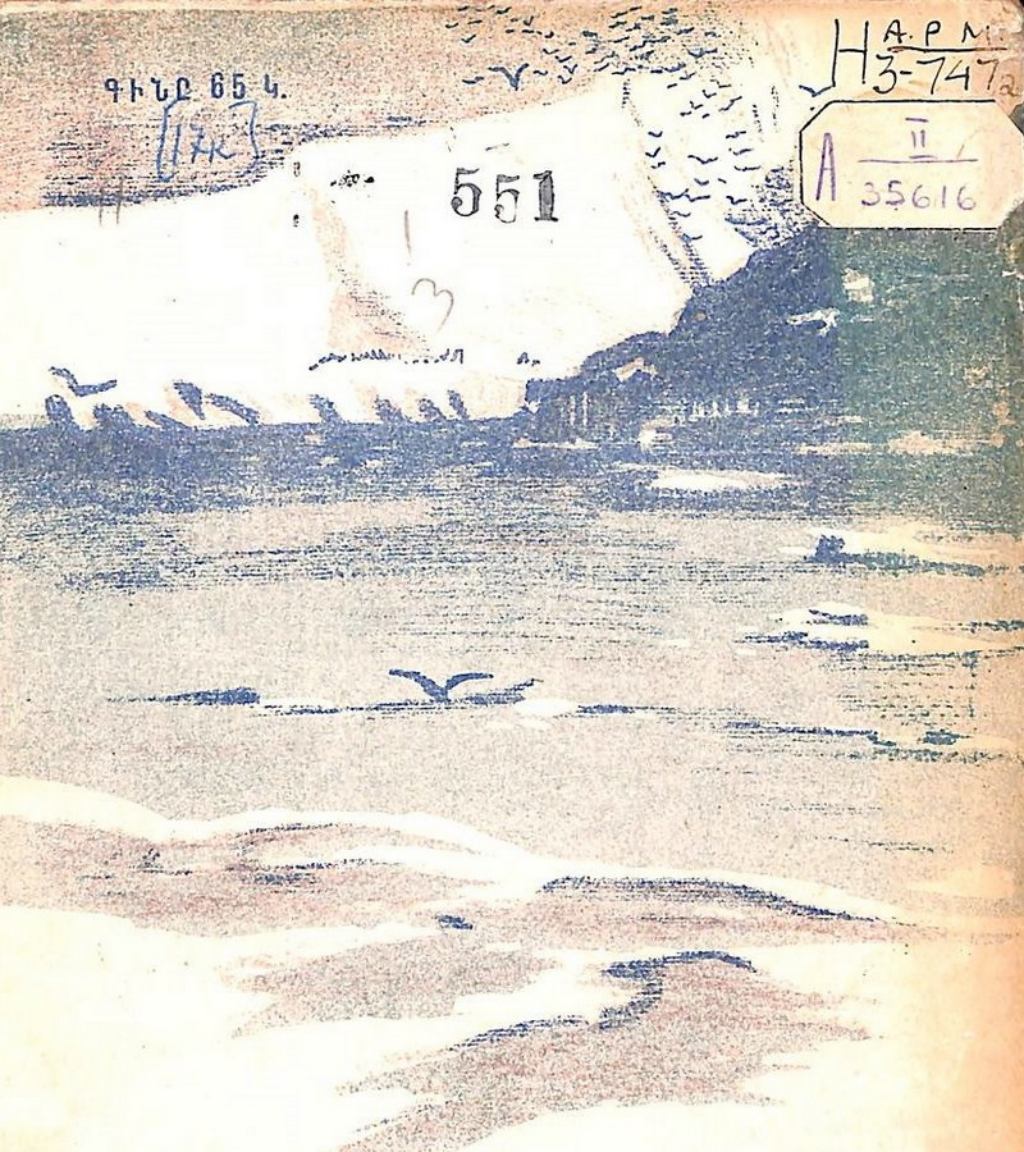
9760 654.

17K

551

Н. А. Р. М.
3-747a

A $\frac{II}{35616}$

Н. К. ЛЕБЕДЕВ
АРХАНГЕЛЬСКИЕ РОБИНЗОНЫ

Гиз ССР Армении, Ереван 1937